

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародного права та порівняльного правознавства

ПОРІВНЯЛЬНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Навчально-методичний посібник

Одеса – 2023

**Рекомендовано до друку рішенням кафедри міжнародного права та порівняльного
правознавства Міжнародного гуманітарного університету
Протокол № 6 від 18.01.2023 року**

**Рекомендовано до друку Вченою Радою Міжнародного гуманітарного університету
Протокол № 5 від 07.02.2023 р.**

Укладач: А. Пахлеванзаде, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету.

Рецензенти: Х.Н. Бехруз, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
С.І. Цуркану, кандидат юридичних наук, доцент, адвокат.

У навчально-методичному посібнику викладено основні питання курсу «Порівняльний кримінальний процес», наведено перелік питань до семінарських занять, бібліографія для підготовки до семінарських занять, питання для самостійної перевірки знань.

Навчально-методичний посібник призначено для здобувачів вищої освіти та розроблено відповідно до освітньої програми підготовки бакалавра за спеціальністю 293 – Міжнародне право.

3
ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ПРОГРАМА КУРСУ.....	5
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	7
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	22
ЗРАЗКИ ТЕСТІВ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ.....	26
ПОЯСНЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	29
ЛІТЕРАТУРА.....	31
ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ.....	32

Метою вивчення навчальної дисципліни «Порівняльний кримінальний процес» є ознайомлення здобувачів з сучасним кримінальним процесом західних країн (на прикладі кримінального процесу Англії, США, Німеччини, Франції та України) і надання навичок порівняльного аналізу українського законодавства і судової практики з західним кримінальним процесуальним законодавством та їх судовою практикою.

Здобувач повинен набути в ході вивчення дисципліни знання про тенденції розвитку національних кримінальних процесуальних систем, типологізацію англійського, американського, німецького, французького та українського кримінального процесів, їх істотних ознаках, основних суб'єктах, функціональних характеристиках досудового та судового провадження, а також опанувати конкретними методами порівняльно-правового аналізу окремих інститутів і норм кримінального процесуального права.

Вивчення цієї дисципліни є запорукою підготовки до практичної та наукової діяльності висококваліфікованих і багатосторонніх фахівців юристів-міжнародників.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Порівняльний кримінальний процес» є:

- ознайомлення студентів із закономірностями виникнення і розвитку кримінального процесу України та західних країн (Англії, США, Німеччини і Франції);
- засвоєння студентами загальних положень кримінального процесуального права, організації діяльності органів розслідування, прокуратури та суду з розслідування, судового розгляду та вирішення кримінальних правопорушень, діяльності органів судової влади щодо перевірки судових рішень України та західних країн (Англії, США, Німеччини і Франції);
- сприяння розвитку у студентів самостійності мислення;
- засвоєння студентами юридичної лексики і термінології;
- формування правової культури студентів.

Досконале вивчення дисципліни дозволить запобігти помилкам при застосуванні норм кримінального процесуального права України та західних країн, успішно вирішувати завдання по зміцненню законності.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- типологізацію англійського, американського, німецького, французького та українського кримінального процесів;
- істотні ознаки романо-германського типу кримінального судочинства (Німеччини, Франції, України) та країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англії);
- структуру органів поліції, прокуратури, судових органів та адвокатури України та західних країн (Англії, США, Німеччини і Франції);
- основні положення українського, англійського, американського, німецького і французького кримінального процесу;
- основні інститути українського, англійського, американського, німецького і французького кримінально-процесуального права і вміти тлумачити їх норми;
- структуру кримінального провадження України та зарубіжних країн;
- особливості доказування в романо-германському типі кримінального судочинства та країн загальної (англосаксонської) системи права.

вміти:

- ефективно володіти навичками порівняння окремих елементів (правових об'єктів) відповідних національних кримінально-процесуальних систем;
- здійснювати вибір конкретних об'єктів для порівняння;
- виділяти суттєві ознаки порівнюваних об'єктів;
- зіставляти виділені ознаки з метою виявлення їх подібностей і відмінностей;
- визначати історичну обумовленість прояву цих ознак;
- з'ясовувати ступінь реалізованості кожної ознаки в порівнюваних об'єктах.

ПРОГРАМА КУРСУ

Тема 1. Порівняльне кримінальне процесуальне право: поняття і значення. Типологія кримінального процесу України і західних країн (Англії, США, Німеччини, Франції).

Порівняльне кримінальне процесуальне право (кримінальний процес) як галузь наукового знання. Об'єкт, предмет і метод порівняльного дослідження кримінального процесу.

Порівняльно-історична типологія кримінального процесу. Порівняльно-правова типологія кримінального процесу. Типологічна приналежність кримінального провадження України.

Тема 2. Основні положення кримінального процесу країн континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна).

Поняття кримінального процесу Франції. Завдання і принципи кримінального процесу Франції. Джерела кримінального процесуального права Франції. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі Франції.

Поняття кримінального процесу Німеччини. Завдання і принципи кримінального процесу Німеччини. Джерела кримінального процесуального права Німеччини. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі Німеччини.

Поняття кримінального процесу України. Завдання і принципи кримінального процесу України. Джерела кримінального процесуального права України. Поняття та види заходів забезпечення кримінального провадження у кримінальному процесі України.

Прецедент, як джерело кримінального процесуального права країн континентальної (романо-германської) системи права (Франції, Німеччини, України).

Тема 3. Кримінальне переслідування, розслідування та захист у кримінальних провадженнях в країнах континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна).

Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі Франції. Поліцейські органи Франції і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.

Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі Німеччини. Поліцейські органи Німеччини і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.

Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі України. Органи досудового розслідування в Україні.

Інститут адвокатури Франції. Захисник у кримінальному процесі Франції: його права та обов'язки. Поняття безоплатної правової допомоги та випадки її надання у кримінальному провадженні.

Інститут адвокатури Німеччини. Захисник у кримінальному процесі Німеччини: його права та обов'язки. Поняття безоплатної правової допомоги та випадки її надання у кримінальному провадженні.

Інститут адвокатури України. Захисник у кримінальному процесі України: його права та обов'язки. Поняття безоплатної правової допомоги та випадки її надання у кримінальному провадженні.

Тема 4. Доказування та докази в країнах континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна).

Особливості доказування у кримінальному процесі Франції. Докази у кримінальному процесі Франції: поняття та види. Способи збирання та отримання доказів сторонами кримінального провадження. Недопустимість та належність доказів.

Особливості доказування у кримінальному процесі Німеччини. Докази у кримінальному процесі Німеччини: поняття та види. Способи збирання та отримання доказів сторонами кримінального провадження. Недопустимість та належність доказів.

Особливості доказування у кримінальному процесі України. Докази у кримінальному процесі України: поняття та види. Способи збирання та отримання доказів сторонами кримінального провадження. Недопустимість та належність доказів.

Тема 5. Кримінальне правосуддя: функціональна характеристика діяльності суду в кримінальному процесі країн континентальної (романо-германської) системи права.

Судові органи Франції. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Франції. Перегляд судових рішень у Франції: поняття та форми.

Судові органи Німеччини. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Німеччини. Перегляд судових рішень в Німеччині: поняття та форми.

Судові органи України. Кримінальне провадження у судах першої інстанції України.

Перегляд судових рішень в Україні: поняття та форми.

Тема 6. Основні положення кримінального процесу країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія).

Поняття кримінального процесу США. Завдання і принципи кримінального процесу США. Джерела кримінального процесуального права США. Прецедент, як основне джерело кримінального процесуального права. Статутне право і його роль як джерела кримінального процесуального права США.

Поняття кримінального процесу Англії. Завдання і принципи кримінального процесу Англії. Джерела кримінального процесуального права Англії. Прецедент, як основне джерело кримінального процесуального права. Статутне право і його роль як джерела кримінального процесуального права Англії.

Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі США. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі Англії.

Тема 7. Кримінальне переслідування, розслідування та захист у кримінальних провадженнях в країнах загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія).

Функціональна характеристика діяльності прокурора (атторнея) у кримінальному процесі США. Поліцейські органи США і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.

Функціональна характеристика діяльності прокурора (атторнея) у кримінальному процесі Англії. Поліцейські органи Англії і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.

Інститут адвокатури США. Захисник у кримінальному процесі США: його права та обов'язки. Поняття безоплатної правової допомоги та випадки її надання у кримінальному провадженні.

Інститут адвокатури Англії. Захисник у кримінальному процесі Англії: його права та обов'язки. Поняття безоплатної правової допомоги та випадки її надання у кримінальному провадженні.

Тема 8. Доказування та докази в країнах загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія).

Особливості доказування у кримінальному процесі США. Докази у кримінальному процесі США: поняття та види. Способи збирання та отримання доказів сторонами кримінального провадження. Недопустимість та належність доказів у кримінальному процесі США.

Особливості доказування у кримінальному процесі Англії. Докази у кримінальному процесі Англії: поняття та види. Способи збирання та отримання доказів сторонами кримінального провадження. Недопустимість та належність доказів.

Тема 9. Кримінальне правосуддя: функціональна характеристика діяльності суду в кримінальному процесі країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія).

Судові органи США. Кримінальне провадження у судах першої інстанції США. Перегляд судових рішень в США: поняття та форми.

Судові органи Англії. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Англії.

Перегляд судових рішень в Англії: поняття та форми.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Порівняльне кримінальне процесуальне право: поняття і значення. Типологія кримінального процесу України і західних країн (Англії, США, Німеччини, Франції).

1. Порівняльне кримінальне процесуальне право: поняття і значення.
2. Об'єкт, предмет і метод порівняльного дослідження кримінального процесу.
3. Порівняльно-історична типологія кримінального процесу.
4. Порівняльно-правова типологія кримінального процесу.
5. Типологічна приналежність кримінального судочинства України.

Методичні вказівки

Під кримінальним процесуальним правом розуміють самостійну галузь права України, яка регламентує кримінальну процесуальну діяльність. Кримінальне процесуальне право унормовує цю діяльність таким чином, що створюються оптимальні умови для досягнення завдань кримінального провадження. Кримінальне процесуальне право складається із інститутів, які об'єднують однорідні норми, що регламентують окремі сфери кримінального судочинства, наприклад, докази і доказування, запобіжні заходи, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, судовий розгляд, провадження в суді присяжних, провадження у Верховному Суді України і т.п.

Інститути кримінального процесуального права складаються з окремих блоків правових норм, кожний із яких регламентує яку-небудь вузьку ділянку кримінальної процесуальної діяльності (наприклад, окрему слідчу (розшукову) дію, порядок повідомлення про підозру, закриття кримінального провадження і т.п.).

Насамкінець, окремими первісними «кліточками» кримінального процесуального права є його норми, тобто конкретні правила поведінки учасників кримінального провадження.

Норми кримінального процесуального права знаходять своє вираження у статтях кримінального процесуального законодавства, іншими словами, кримінальний процесуальний закон є формою вираження кримінального процесуального права. Це дає можливість стверджувати, що законодавство взаємодіє з правом за принципом єдності форми та змісту. Законодавство є зовнішньою формою вираження права, в нашому випадку – кримінального процесуального права. У свою чергу, право впливає на характер і зміст законодавства, зокрема, кримінального процесуального.

Предметом регулювання кримінально-процесуальних норм є такі суспільні відносини, які не регулюються жодною іншою галуззю права. Це відносини, які складаються в сфері діяльності органів досудового розслідування та прокурора в ході кримінального провадження, а також суду (судді) по розгляду та вирішенню по суті кримінальних справ в суді першої інстанції, їх перегляду в апеляційній та касаційній інстанціях, провадженню за нововиявленими обставинами та виконанню судових рішень.

Іншими словами, предметом регулювання кримінально-процесуального законодавства є ті суспільні відносини, які виникають, існують, змінюються і закінчуються в зв'язку з досудовим розслідуванням та судочинством по конкретних кримінальних провадженнях (кримінальних справах).

Своєрідність методу правового регулювання в цій галузі права проявляється в особливій процедурі – кримінально-процесуальній формі, яка забезпечує режим законності в сфері кримінального судочинства, котрий повинен створювати гарантії правильного в ефективного застосування кримінального закону, а також виступати необхідною гарантією прав особи від свавілля та судових помилок.

Характерною властивістю кримінального процесуального права є те, що воно має власний зміст і соціальну цінність. ачення кримінального процесуального права визначається передусім тим, що воно встановлює ефективний порядок кримінального провадження, забезпечуючи найбільш оптимальні умови для виконання завдань кримінального судочинства, наділяючи органи держави, посадових осіб необхідними повноваженнями, а також створює умови і гарантії, які забезпечують особам, що залучаються до кримінального провадження, захист їх прав, свобод і законних інтересів.

“Нова правова ідеологія” КПК України спрямована на обмеження дій державних органів та розширення прав підозрюваних (обвинувачених) і потерпілих, надання додаткових гарантій захисту їхніх законних інтересів. У цьому сенсі КПК України відрізняється від КПК ФРН і КПК Франції, де обвинуваченим, їх захисникам і потерпілим не надається такий обсяг прав і відповідних гарантій, як у нашому законодавстві. Те саме можна сказати про англійський та американський кримінальні процеси, їх безсумнівно змагальна конструкція судового провадження в принципі не передбачає такого розширення змагальних засад на досудовому провадженні.

Слід одразу наголосити, що порівняно з Україною ніяких революційних кроків стосовно реформування кримінального процесу ні Німеччина, ні Франція в сучасний період не зробили (хоча певні спроби у Франції й були). Оновлення законодавства відбувається поступово, з орієнтуванням на Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини і з урахуванням власних правових традицій. Напрями реформування загалом збігаються з тими, за якими змінювався вітчизняний кримінальний процес: розширення прав підозрюваного (обвинуваченого) і потерпілого, посилення судового контролю на досудовому провадженні й процесуальна конфронтаційність сторін у судовому провадженні. Але зміни здійснюються обережно. Практично не змінилося становище суду. Він, як і раніше, володіє переважною активністю. Не відбулося суттєвого розширення прав недержавних учасників процесу, посилилися лише судовий контроль у досудовому провадженні.

Сучасні національні кримінально-процесуальні системи тяжіють до зближення як у соціальній, так і в правовій площині. На наш погляд, переконливим свідченням цього є основні напрями процесуальної політики сучасних держав: додержання та захист прав і свобод підозрюваного (обвинуваченого); соціальна підтримка підозрюваного (обвинуваченого); соціальна підтримка потерпілого; раціональність і ефективність кримінального провадження; примирення. Кожна з цих складових має певні ознаки, які відображають перспективу і відповідну практику реалізації кожного напрямку. Сукупно ці ознаки вказують на наявність у кримінальних процесах країн єдиної ціннісної основи, зумовленої спільністю їх соціальної та правової природи.

Оцінюючи реалізацію кримінально-процесуальних напрямів, варто зазначити, що всі вони по-різному втілюються в життя і виявляють себе на практиці у виді тенденцій. Вони здійснюють системний взаємний вплив, але при цьому в жодному разі не повинні протиставлятися або підміняти один одного. Так, захоплення ідеєю відновного правосуддя загрожує послабленням протидії злочинності, оскільки призводить до створення юстиції без процесу, здатної достатньою мірою враховувати інтереси потерпілих (жертв) і обвинувачених, але не здатної такою ж мірою забезпечувати підтримання громадського порядку. Наведене не означає відмови від посилення захисту прав підозрюваного (обвинуваченого), а лише, що реформування кримінального процесу має здійснюватися не тільки у формально-правовому, але й соціально-політичному аспектах. Однак соціально-політичному процесу зближення кримінально-правових процедур не вистачає наукового підґрунтя, застосовуючи яке, можна було б вести роз'яснювальну роботу.

Таким чином, можна зробити наступні висновки: 1) кримінальні процесуальні системи всіх країн існують в форматі соціально-політичного і формально-правового зближення; 2) злиття в один тип, так само як і домінування однієї системи над іншою, сьогодні неможливе з культурно-історичних причин (адже означає втрату національної суверенності); 3) глибокі (міжтипіві) відмінності зберігаються тільки на функціональному рівні; 4) загальна філософія кримінального процесу (міжнародні визнані принципи, стандарти правосуддя і т. п.) не може вплинути на усунення цих відмінностей. Вони з'явилися в результаті історичної еволюції кожної системи судочинства, мають природний характер, забезпечують цілісність системи, але не перешкоджають інтеграційним процесам на міжнародно-правовому рівні; 5) ефективність протидії злочинності, рівень захисту прав і свобод людини не перебувають у прямій залежності від функціональних типових (англосаксонський та романо-германський тип) або видових (англійський, німецький, французький види кримінального процесу) відмінностей. Обидві системи зорієнтовані на дотримання і захист прав людини, потребують належної правової процедури (процесуальної справедливості), виявлення винних у вчиненні злочину та їх покарання (матеріальної справедливості); 6) поява спільних кримінально-процесуальних інститутів та їх застосування все-таки здатні вплинути на зближення національних кримінальнопроцесуальних систем.

У кримінальному процесуальному законодавстві України можливе створення схожих (на національному рівні) або єдиних (на міжнародному рівні) механізмів процесуального регулювання однорідних суспільних відносин у відповідній гармонізації національного процесуального законодавства і практики його застосування (узгодження офіційних процесуально-правових доктрин, концептуальних підходів, принципів тощо) та його уніфікації (прийняття заснованих на загальних міжнародних стандартах процесуальних норм взамін або поряд з національними).

Конвергенція кримінально-процесуальних систем продовжується в країнах як континентального права, так і загального права. Правовою основою для цього є Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського суду з прав людини. Можна стверджувати, що кримінальний процес європейських держав об'єднує спільна правова філософія, яка ґрунтується на загальнолюдських цінностях.

Український кримінальний процес за своїми функціональними характеристиками є континентально-правовим й наближеним до німецької процесуальної системи, структурні та функціональні особливості якої були запозичені й творчо перероблені. Найважливіші запозичення з англо-американського (за типом) процесу стосуються сфери доказування, захисту прав людини та змагальності кримінального провадження і суттєво не впливають на вид кримінального процесу. Всі вони знаходяться в процесі адаптації і не справляють деструктивного впливу на правозастосовну практику.

Тема 2. Основні положення кримінального процесу країн континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна).

1. Поняття, завдання і принципи кримінального процесу Франції.
2. Поняття, завдання і принципи кримінального процесу Німеччини.
3. Поняття, завдання і принципи кримінального процесу України.
4. Джерела кримінального процесуального права Франції.
5. Джерела кримінального процесуального права Німеччини.
6. Джерела кримінального процесуального права України.
7. Прецедент, як джерело кримінального процесуального права країн континентальної (романо-германської) системи права (Франції, Німеччини, України).

Методичні вказівки

Кримінальний процес Франції є зразком класичної континентальної, так званої змішаної, моделі кримінального судочинства, яка прийшла в Європу на зміну інквізиційному процесу епохи феодалізму. Ця модель була вперше втілена у знаменитому Кримінально-процесуальному кодексі Франції 1808 року (кодекс Наполеона), який діяв з деякими змінами 150 років. В ньому закріплювалися такі важливі засади кримінального судочинства, як «заборона повернення до гіршого» (*reformatio in pejus*), незалежність суддів, гласність судового процесу та інші.

У 1959 році у Франції прийнятий новий кодекс, який містить понад 800 статей і характеризується високим рівнем законодавчої техніки. Він складається з п'яти книг: перша має своїм предметом регулювання провадження попереднього розслідування, інші чотири присвячені судовим стадіям розгляду кримінальних справ та виконанню вироку.

Кримінальні діяння у Франції поділяються на три категорії:

- *злочини* - діяння, за які передбачається довічне або довгострокове позбавлення волі;
- *делікти* - діяння, які караються позбавленням волі від двох місяців до п'яти років чи штрафом;
- *проступки* - незначні діяння, які можуть каратися позбавленням волі на строк не більше двох місяців чи штрафом.

На сьогодні кримінальний процес Німеччини відрізняється поєднанням старих консервативних правил і появою нових демократичних засад: обов'язковість обґрунтування утримання під вартою, ознайомлення обвинувачуваного зі справою після закінчення розслідування; обмеження терміну утримання обвинувачуваного під вартою **шістьма місяцями**.

Введено інститут відсторонення захисника від участі у процесі, якщо він зловживає своїм правом відвідування підзахисного в місцях його утримання під вартою, якщо він підозрюється в конспіративних контактах з обвинувачуваним, якщо його дії створюють загрозу безпеці ФРН.

Для того, щоб досягнути певного результату під час здійснення будь-якої, у тому числі кримінально-процесуальної діяльності, необхідно вирішити ряд питань (завдань). Саме завдання, поставлені перед кримінальним судочинством, обумовлюють досягнення його цілей.

Загалом завдання - це виражена у законі форма правової діяльності, що реалізується уповноваженими на те суб'єктами шляхом виконання наданих їм засобів для досягнення окремого та загального правового результату.

Завдання кримінального провадження сформульовано в ст. 2 КПК. Ними є:

- 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з

тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Перелічені завдання кримінального провадження є загальними для всіх його стадій. Водночас кожна стадія має і свої спеціальні безпосередні завдання. Виконання всіх цих завдань покладено на державні органи та посадових осіб, які ведуть процес.

Тема 3. Кримінальне переслідування, розслідування та захист у кримінальних провадженнях в країнах континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна).

1. Діяльність прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі Франції.
2. Поліцейські органи Франції і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.
3. Діяльність прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі Німеччини.
4. Поліцейські органи Німеччини і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.
5. Діяльність прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі України.
6. Органи досудового розслідування в Україні.

Методичні вказівки

Судочинство Франції має 4 класичні стадії: попереднє розслідування; судовий розгляд; оскарження вироку в апеляційному і касаційному порядку; виконавче провадження. Досудове провадження має три стадії: дізнання, порушення кримінального переслідування, попереднє розслідування.

Поліцейське розслідування (дізнання) здійснюється судовою поліцією: офіцерами судової поліції, агентами судової поліції, жандармами, інспекторами та комісарами поліції. Правом провадження поліцейського розслідування наділені прокурори, а також мери міст і їхні помічники. Складання процесуального акта, який означав би початок поліцейського розслідування (дізнання), зокрема, і кримінального процесу в цілому, законом не передбачено.

Поліцейське розслідування (дізнання) здійснюється у двох видах: початкове дізнання і розслідування в повному обсязі по справах про очевидні діяння (справах, у яких попереднє слідство не обов'язкове).

Після закінчення поліцейського розслідування складається заключна доповідь, справа передається в прокуратуру для вирішення питання про порушення публічного кримінального позову. Щодо нескладних справ заключна доповідь не складається.

Порушення прокурором кримінального переслідування вважається самостійною стадією кримінального процесу і зводиться до складання прокурором спеціальної вимоги (позову) про провадження досудового слідства, яка направляється судовому слідчому для виконання. Безумовно, прокурор, разом з тим, керує дізнанням і здійснює нагляд за розслідуванням.

Попереднє (судове) слідство проваджується слідчим суддею (у дореволюційній Росії таких осіб називали більш точним поняттям - судові слідчі). Слідчий суддя призначається декретом

Президента Республіки за поданням міністра юстиції, перебуває в подвійному підпорядкуванні - суду і прокуратури. У справах, щодо яких попереднє слідство обов'язкове, поліція традиційно здійснює невідкладні слідчі дії (початкове дізнання). Адвокат бере участь у справі з моменту виклику обвинувачуваного до слідчого судді.

У ході попереднього слідства проводяться всі необхідні слідчі дії: обшуки, виїмки, допити тощо. Слідчий суддя може проводити слідчі дії самостійно або може давати письмове доручення на їх проведення посадовим особам судової поліції.

На відміну від кримінального законодавства США визнання обвинуваченим своєї вини у Франції не є вирішальним доказом і не тягне за собою спрощення подальшої процедури розгляду справи.

Обвинувачений, який був затриманий або арештований, має бути допитаний протягом 48 годин. Затриманий відповідно до положень ст. 116 КПК Франції може вільно спілкуватися зі своїм адвокатом, починаючи з першого допиту його слідчим. Але слідчий має право накласти заборону на спілкування строком до 10 днів.

Після завершення попереднього слідства справа передається на розгляд обвинувальної камери апеляційного суду. Вона становить своєрідний слідчий орган другої інстанції та орган віддання до суду. Передбачено інститут повернення справи на додаткове розслідування. Основна маса справ, які надійшли в суд після попереднього слідства, розглядається в суді присяжних.

Суд присяжних складається з головуєчого, двох асесорів і журі присяжних (дев'ятьох представників громадян, включених у списки присяжних).

У кримінальному процесуальному праві ФРН суддя наділений правом провадження слідчих дій: допитів свідків під присягою, виїмки, призначення експертизи та ін.

До переліку слідчих дій належить контроль засобів телекомунікацій. Ця слідча дія здійснюється з дозволу судді, а в невідкладних випадках - за санкцією прокурора. Розпорядження прокурора втрачає свою чинність, якщо дозвіл на зняття інформації не буде протягом трьох діб підтверджений судом. Суд надає дозвіл на контроль телекомунікацій на строк не більше трьох місяців.

При цьому згідно з п. 5 ст. 100 КПК ФРН якщо відомості, отримані в результаті контролю телефонних розмов, більше не потрібні для кримінального переслідування, то під наглядом прокурора вони мають бути знищені. Про знищення таких матеріалів складається окремий акт.

Засобами контролю мобільних телефонів може здійснюватись встановлення місцезнаходження підозрюваного для його затримання (ст. 100 і).

В доказуванні використовуються таємний дізнавач та таємне спостереження із застосуванням відеозапису.

Суддя, а в невідкладних випадках і прокурор, можуть здійснити виїмку поштової кореспонденції. У ст. 97 КПК ФРН закріплені додаткові гарантії недоторканності особистого життя громадян, а саме: встановлюється, що не підлягають вилученню: матеріали листування між обвинуваченим і особами, які мають право відмовитися від дачі показань (крім співучасників злочину); нотатки осіб, яким надано право імунітету свідка; інші матеріали (наприклад, дані лікарських досліджень), на які поширюється право імунітету свідка.

У ст. 81 е - 81 я окремо регулюються питання провадження молекулярно-генетичної експертизи (генотипоскопії) та використання її результатів. У справах про тяжкі злочини дозволяється брати клітини тіла підозрюваного для проведення молекулярно-генетичного дослідження з метою встановлення ідентифікаційного коду.

Суддя проваджує слідчі дії у справах про тяжкі злочини, віднесені до підсудності суду присяжних. Суд може зобов'язати заявника з метою забезпечення розслідування внести заставу. Після закінчення попереднього слідства суддею справа передається прокуророві.

Прокуратура може відмовитись від обвинувачення у справах про малозначні діяння, поклавши на правопорушника обов'язок виконати певну роботу для усунення шкоди, сплатити компенсацію, виконати громадсько-корисну роботу. Якщо ці умови виконані, правопорушник звільняється від відповідальності.

Судовий розгляд починається тільки після того, як справа надійде в суд з обвинувальним актом прокурора і тільки після проходження стадії віддання до суду.

КПК України серед прокурорів визначає керівників прокуратури, службових осіб прокуратури, прокурорів, які здійснюють прокурорський нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування, прокурорів, які здійснюють процесуальне керівництво та підтримують державне обвинувачення у суді. Зміст їх процесуальних повноважень дозволяє виокремити такі процесуальні функції прокурора у кримінальному провадженні: прокурорського нагляду за додержанням законів органами досудового розслідування; процесуального керівництва досудовим розслідуванням; організації проведення досудового кримінального провадження; підтримання обвинувачення; доведення суду позиції щодо підтримання перед судом або заперечення положень судового рішення

Тема 4. Доказування та докази в країнах континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна).

1. Способи збирання та отримання доказів у кримінальному процесі Франції.
2. Способи збирання та отримання доказів у кримінальному процесі Німеччини.
3. Способи збирання та отримання доказів у кримінальному процесі України.
4. Докази у кримінальному процесі країн континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна): схожість та відмінності.

Методичні вказівки

Одним із фундаментальних понять доказового права й теорії кримінального процесуального доказування¹ є поняття речових доказів, яке, незважаючи на значну кількість наукових публікацій, сьогодні залишається дискусійним. Здійснюючи визначення поняття речових доказів, потрібно не лише враховувати нормативний підхід вітчизняного законодавця та сформовані на його основі доктринальні підходи, а й дослідити досвід зарубіжних країн. Вивчення останнього дасть змогу охарактеризувати підходи законодавця зарубіжних країн до закріплення поняття речових доказів і стан його наукової розробки в доктрині кримінального процесу, на підставі чого більш повно підійти до визначення поняття речових доказів, що, у свою чергу, сприятиме розвитку вітчизняної теорії кримінального процесуального доказування.

Кримінальне процесуальне законодавство більшості країн указаної правової системи передбачає використання в доказуванні речових доказів як самостійного виду доказів, але по-різному підходить як до їх термінологічного позначення, так і до визначення кола об'єктів, які належать до них.

КПК Федеративної Республіки Німеччина 1987 року також не визначає поняття «речові докази», але в розділі VII «Експерти й огляд» закріплює правила огляду. Оскільки речові докази, як правило, вводяться в процес у формі показань свідків в експертів, огляд є процесом безпосереднього сприйняття відповідних об'єктів, визначених нормами розділу VII КПК Федеративної Республіки Німеччина. Аналізуючи норми розділу VII КПК Федеративної Республіки Німеччина 1987 року, вітчизняні вчені відзначають, що під речовими доказами в німецькому кримінальному процесі розуміють об'єкти огляду й документи. Об'єктами огляду можуть бути «будь-які докази, окрім показань свідків, показань і висновків експертів і документів, наприклад, фотографії, аудіо– та відеозаписи, зображення і креслення, документи, якщо мова йде не про їх зміст, а про зовнішні ознаки, експерименти й огляди, люди і трупи як об'єкти сприйняття». Тобто речовими доказами є будь-які об'єкти огляду: матеріальні об'єкти, живі особи, трупи, тварини, а також процеси, що піддаються огляду. Обґрунтованість законодавчого зарахування до речових доказів інших, окрім матеріальних, об'єктів огляду вченими пояснюється тим, що живі особи і трупи можуть впливати на суддівське переконання своїм існуванням, станом або якістю. Процеси, які можуть бути оглянуті, дають змогу встановити закономірність і послідовність зміни об'єктів та їх станів, визначити сукупність дій, необхідних для досягнення того або іншого результату, і їх послідовність. З огляду на наведений у § 249 КПК Федеративної Республіки Німеччина 1987 року перелік документів, які підлягають оголошенню під час основних слухань (попередні судові рішення в кримінальних справах, списки судимостей і виписки із церковних реєстрів і реєстрів цивільного стану, письмові звіти судової інспекції), обґрунтованою є позиція вчених, які відзначають, що «для поняття документа, навпаки, характерним є його вузьке

тлумачення лише як письмового документа». Отже, німецький законодавець зараховує документи до речових доказів за наявності їх зв'язку з подією злочину, розглядаючи їх як один із об'єктів огляду.

Французький законодавець також не визначає поняття речових доказів, хоча в ст. ст. 20, 53, 54, 55-1, 60, 144, 706-91 та інших КПК Франції 1958 року він оперує поняттями «докази» (*preuves*, *indices*) і «речові докази» (*indices matériels*), які ним чітко не розмежовуються.

Кримінальне процесуальне законодавство більшості країн континентальної (романо-германської) правової системи прямо визначає речові докази як самостійний вид доказів і закріплює визначення їх поняття шляхом указівки на предметність як ознаку речових доказів і наведення відкритого їх переліку або шляхом указівки на предметність речових доказів і їх властивості, якості, стани тощо, які мають значення для встановлення обставин і фактів, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження.

Кримінальне процесуальне законодавство окремих країн континентальної (романо-германської) правової системи не містить поняття речових доказів, хоча й передбачає використання в кримінальному процесуальному доказуванні речей, призначених слугувати доказом у справі, та об'єктів, виданих або знайдених під час обшуку (Республіка Польща), об'єктів огляду (Федеративна Республіка Німеччина), доказів і речових доказів, які чітко не розмежовуються (Французька Республіка). Позитивним є досвід болгарського законодавця, який поряд із терміном «речові докази» оперує терміном «речові доказові засоби», використання якого в кримінальному процесуальному законодавстві дає можливість чітко визначити процесуальний статус матеріалів додатків до протоколів процесуальних дій і носіїв інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії, що, відповідно до ч. 2 ст. 99 КПК України, належать до документів.

У доктрині кримінального процесу країн континентальної (романо-германської) правової системи, у тому числі й країн, законодавство яких не оперує терміном «речові докази», наводиться визначення поняття й установлюється коло речових доказів. При цьому, як і в кримінальному процесуальному законодавстві, у доктрині кримінального процесу країн указаної правової системи не сформовано однозначного підходу ні до визначення поняття речових доказів, ні до окреслення кола об'єктів, які належать до них. Зокрема, до речових доказів прийнято зараховувати не лише речі як матеріальні об'єкти, а й тіло людини та місце події (доктрина кримінального процесу Республіки Польща), живих осіб, трупів, тварин і процеси, що піддаються огляду (доктрина кримінального процесу Федеративної Республіки Німеччина), результати огляду місця події та учасників кримінального процесу (доктрина кримінального процесу Французької Республіки). Така різноманітність підходів до окреслення кола об'єктів, які належать до речових доказів, унеможливорює формулювання однозначного визначення їх поняття в доктрині кримінального процесу більшості країн континентальної (романо-германської) правової системи.

Тема 5. Кримінальне правосуддя: функціональна характеристика діяльності суду в кримінальному процесі країн континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина).

1. Перша ланка судових органів у Франції: суди присяжних, виправні та поліцейські трибунали.
2. Апеляційні суди, як друга інстанція, у кримінальному судочинстві Франції.
3. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Німеччини.
4. Перегляд судових рішень в Німеччині: поняття та форми.

Методичні вказівки

Кримінальний процес Франції. Судовий розгляд починається з оголошення постанови про віддання обвинувачуваного до суду. Професійні судді і журі утворюють при цьому єдину судову колегію. Судова колегія досліджує докази в умовах дії принципу змагальності сторін і на цій основі, шляхом таємного голосування, приймає підсумкове рішення по справі.

Певною мірою спрощену судову процедуру передбачає діяльність виправного і поліцейського трибуналу.

До виправного трибуналу, який складається з голови і двох суддів, може бути спрямована практично будь-яка справа. Поліцейському трибуналу підсудні справи про правопорушення, за які за законом може бути призначене покарання у вигляді позбавлення волі на строк до двох місяців або штрафом до десяти тисяч франків.

У Франції існує звичайна і надзвичайна форми оскарження судових рішень.

До звичайної належать:

- а) апеляція;
- б) оскарження рішень, ухвалених при заочному розгляді справи.

Апеляція - перевірка вироку суду, який ще не набув чинності, шляхом розгляду справи по суті судом вищої інстанції. Апеляційне оскарження передбачене тільки щодо вироків виправних та поліцейських трибуналів. У Франції існують суто апеляційні суди, що діють в межах певних департаментів. Окремо існує апеляційний суд Парижа. В його складі 25 палат, в яких працює 120 суддів.

До надзвичайної форми належать *касація і ревізія*.

Касація поділяється на два види:

- а) перегляд справи в інтересах сторін у зв'язку з порушенням матеріального чи процесуального права;
- б) перегляд справи за тими ж підставами в інтересах закону. Касація в інтересах закону здійснюється за ініціативою генерального прокурора чи міністра юстиції.

Ревізія - перегляд справи касаційним судом за заново відкритими обставинами відповідно до подання міністра юстиції.

Рішення судів присяжних (судових колегій) оскаржуються в касаційному порядку. Касаційний суд один на всю Францію.

Кримінально-процесуальне право Німеччини. Підсудність визначається залежно від тяжкості вчиненого діяння: злочини (діяння, які караються позбавленням волі на термін один рік і більше), проступки (діяння, які караються позбавленням волі на термін до шести тижнів або штрафом до 500 марок), менш тяжкі кримінальні діяння (інші діяння, які караються позбавленням волі на термін від шести тижнів до одного року або штрафом понад 500 марок).

Розгляд справ здійснюється в дільничних, земельних судах, вищих судах землі й у Верховному суці. Відповідно в дільничних судах, суддею одноосібно або судом у складі судді і двох шеффенів, розглядаються справи про проступки. В земельних судах колегіально розглядаються справи, непідсудні суду присяжних або Вищому суду землі.

Суд присяжних, у складі трьох суддів і шести присяжних засідателів, вершить правосуддя, як правило, по справах про навмисні убивства, розбої, зґвалтування тощо. При цьому таким судом колегіально вирішуються як питання про винуватість, так і про покарання. Вищий суд землі розглядає найбільш значимі справи (зрада, геноцид і ін.). Верховний суд розглядає справи особливої важливості.

В судовому засіданні після видалення свідків із зали суду оголошується рішення про віддання обвинувачуваного до суду, допитується підсудний і здійснюється дослідження всіх доказів в порядку традиційного судового слідства. Обвинувальний вирок приймається кваліфікованою більшістю - 2/3 голосів. У залі суду зачитується лише резолютивна частина вироку. Перегляд справи можливий як у порядку апеляції, так і в ревізійному порядку.

Тема 6. Основні положення кримінального процесу країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія).

1. Поняття, завдання і принципи кримінального процесу США.
2. Поняття, завдання і принципи кримінального процесу Англії.
3. Джерела кримінального процесуального права країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англії).
4. Прецедент, як джерело кримінального процесуального права країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англії).
5. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англії).

В більшості англосаксонських країн кримінальний процес визначається як боротьба або змагання між обвинувачем і особою, яка притягається до кримінальної відповідальності.

В багатьох країнах існує інший підхід до визначення системи стадій кримінального процесу. Значною своєрідністю вона відзначається в так званих англосаксонських країнах. В більшості країн цієї групи кримінальний процес підрозділяється на досудове провадження, попереднє провадження в суді, судовий розгляд, апеляційне провадження і виконання вироку.

Одним з найважливіших факторів забезпечення справедливого правосуддя в США виступають конституційні норми чіткого розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову, реальна незалежність не тільки судової гілки влади, а й правоохоронних органів, запровадження унікальних механізмів стримувань і противаг проти зловживань, корупції та упередженості.

При аналізі кримінального процесу США неважко помітити, що законодавчо декларується багато слушних загальнолюдських цінностей: свобода, власність, «мій будинок - моя фортеця» і т.д. Приміром, як не захоплюватися американським «прайвесі», тобто «правом бути залишеним у спокої», правом на особисте (приватне) життя та на його захист. Суть його полягає в пріоритетному захисті саме недоторканності особистого життя: інтимних стосунків, сфери особистих взаємин, недоторканності приватного листування і щоденників, свободи думок і самовираження. З іншого боку, в галузевих інститутах кримінального процесу часто руйнуються найбільш необхідні гарантії прав і свобод.

В Англії дотепер немає свого кримінально-процесуального кодексу, діють правові інститути, які виникли ще декілька століть тому, а саме судочинство ґрунтується на більш ніж 300 законодавчих актах і численних судових прецедентах, які нерідко характеризуються архаїчністю. Наприклад, в сучасному процесі нерідко юристи Англії використовують «Велику хартію вольностей» 1215 року для обґрунтування права кожної людини бути судимою собі рівними.

Кримінально-процесуальне право складається із загального (неписаного) права – права, заснованого на прецедентах, і статутного права – правових норм, викладених в окремих парламентських актах. Прецедентами вважаються справи, взяті за зразок при вирішенні відповідних правовідносин. Насамперед прецедентами виступають рішення Апеляційного суду і Палати лордів. Їх офіційне опублікування почалося з 1865 року. Кримінальне судочинство здійснюється за участю мирових суддів і присяжних.

У XX столітті були прийняті закони про докази, обвинувальні акти, суди присяжних, юридичну допомогу, мирових суддів, про магістратські суди, про кримінальне правосуддя. Але кодифікованого кодексу так і не створено.

Тема 7. Кримінальне переслідування, розслідування та захист у кримінальних провадженнях в країнах загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія).

1. Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі США.
2. Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі Англії.
3. Поліцейські органи США і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.
4. Поліцейські органи Англії і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.
5. Інститут адвокатури США.
6. Інститут адвокатури Англії.

Методичні вказівки

США. Порушення кримінального переслідування і притягнення в якості обвинувачуваного. За наявності «достатніх підстав» співробітник поліції або слідчого органу складає заяву про видачу ордера на арешт або ордера на обшук. Під обшуком йдеться про будь-яке вторгнення у сферу приватного життя громадян.

Названа заява під присягою представляється судді, який перевіряє «достатність підстав».

Поняття «достатні підстави» для арешту сформульовані так: співробітник поліції має достатні підстави для арешту, «якщо факти й обставини, сприйняті ним, такі, що переконали б розумну й обережну людину в тому, що вчинено злочин» (Рішення Верховного суду США у справі *Стейсі*, 1878 р.).

Поліція із заявою про видачу ордера на арешт звертається попередньо в аторнейську службу, а потім уже до магістрату. На аторнейську службу покладена функція обвинувачення. Генерал-аторней та підлеглі йому чиновники здійснюють нагляд за дотриманням законів. Генерал-аторней - одна з найвищих посадових осіб юстиції США (а також Англії, Канади, Бразилії, Венесуели).

Аторнейська служба США - інститут, який не має аналогів у світі. Аторнею забезпечується найбільш можлива незалежність як від інших гілок влади. Його призначають на 9 років і відправити у відставку можна лише в порядку імпідменту. У сфері боротьби зі злочинністю повноваження аторнея по суті аналогічні повноваженням прокурора в інших країнах. Без узгодження з цією особою видача ордера на арешт практично малоймовірна.

Ордер на арешт набуває чинності після затвердження магістратом. Під магістратом мають на увазі суддю, що володіє повноваженнями щодо одноособового вирішення справ про малозначні кримінальні діяння. Таким правом наділені всі судді федеральних судів США.

Видання ордера на арешт є процесуальним актом, який означає порушення кримінальної справи. Ордер на арешт крім того, що служить юридичною підставою для взяття особи під варту, виконує також функцію акта, за допомогою якого формулюється обвинувачення. Нерідко він є першопочатковим, а в деяких справах - і остаточним актом обвинувачення. Роз'яснення причин арешту, викладених в ордері, виконує функцію акта пред'явлення обвинувачення.

Федеральними правилами кримінального процесу в окружних судах США в редакції 1997 року (правило 4) передбачаються такі положення щодо цього «універсального процесуального акта»: а) якщо скарга або афідевіт (показання під присягою) дає достатні підстави думати, що злочин вчинено і що його вчинив обвинувачуваний, то будь-якому чиновнику, уповноваженому на те законом, має бути виданий ордер на арешт; б) наявність достатніх підстав може цілком або частково обґрунтовуватись доказами з чужих слів; в) ордер має бути підписаний магістратом і містити прізвище обвинувачуваного. У тих випадках, коли поліція просить про видачу ордера на арешт людини, справжнього імені якої вона не знає, в ордері вказується умовне ім'я - Джон Доу.

Зауважимо, що за таких гарантій правосуддя сером «Джоном Доу» може виявитися кожний, навіть найбільш добропорядний громадянин. Підстави «думати» - це аж ніяк не «достовірно встановлено». Тут практично не залишається місця для такої бажаної для цивілізованого світу гарантії правосуддя - презумпції невинуватості. По суті, за такого підходу будь-який розумний сумнів тлумачиться і вирішується на користь поліцейських.

Водночас, у кримінальному процесі встановлено раціональне правило: ніхто не повинен примушуватися до давання показань проти самого себе. Ця гарантія права на захист розглядається як *привілеція проти самозвинувачення* (self-incrimination privilege). Заарештований вправі відмовитися відповідати на будь-які запитання, відповіді на які можуть бути використані як докази проти нього.

Захисту інтересів обвинувачуваного (арештованого) служить *правило Міранди*, установлене Верховним судом США (1966). Суть його зводиться до того, що перед тим, як поставити будь-яке перше запитання чи розпочати офіційний допит, співробітник поліції зобов'язаний попередити заарештованого, будь-яку іншу особу, свобода якої обмежується реальним перебуванням під вартою або його фактичним утриманням і обмеженням права на пересування (це прирівнюється до арешту), що: *він має право зберігати мовчання; все, що він скаже, може бути використано як доказ проти нього; у нього є право на присутність адвоката під час допиту.*

Допит припиняється, якщо заарештований зажадає консультації з адвокатом. Право на захист надається з моменту першого допиту. При цьому поліція зобов'язана надати заарештованому можливість зустрітися з адвокатом або поговорити з ним телефоном до початку допиту.

Американському судочинству відомі чотири форми ідентифікації (впізнання) особи:

- * Lineup - безпосереднє впізнання;
- * Confrontation - впізнання на очній ставці;

* Showup - викриття, впізнання особи, яка пред'являється одна;

* Photographic showing - впізнання за фотографією. Інколи у кримінальному процесі США з'являється такий учасник, як коронер - особа що встановлює причину смерті.

Англія. Процесуальна форма, так само, як і в кримінальному процесі США, поділяється на сумарне провадження і провадження по справах з обвинувачувальним актом.

По справах з обвинувачувальним актом передбачається провадження розслідування, яке здійснюється поліцією. Розслідування закінчується наданням поліцією доказів та інших матеріалів у службу державних обвинувачувачів. Обвинувачувач оцінює подані матеріали, керуючись двома критеріями: «реалістичною перспективою» справи в суді і наявністю суспільного інтересу.

Попереднє розслідування може проводитись також коронерами - посадовими особами графств, які призначаються з-поміж досвідчених адвокатів чи лікарів зі знанням права. Коронери розслідують справи, де є труп та ознаки неприродної смерті.

Органом публічного обвинувачення виступає дирекція публічних переслідувань, яка підпорядкована генеральному аторнею.

Функцію захисту виконують баристери та соліситори.

Баристери - адвокати вищого рангу, що працюють в суді («біля бар'єра»), тобто здійснюють захист підсудного у процесі судового розгляду справи. Звання баристерів присвоюється особам, які мають юридичну освіту і є членами адвокатських корпорацій. Баристери поділяються на юніорів та королівських радників, яких іменують «шовковими», оскільки останні мають з'являтися до суду в шовкових мантиях і рукавичках.

Соліситори - захисники, що надають допомогу підсудному й збирають докази на досудових стадіях кримінального процесу. Баристер отримує матеріали для захисту *підсудного від соліситора* й виконує функцію захисту перед судом. При цьому він не має права відмовити у захисті жодному з клієнтів.

Особливості доказового права полягають у такому. Визнання обвинувачуваним своєї провини вважається важливим і головним доказом. Водночас, у момент арешту обвинувачуваного поліція зобов'язана попередити його про те, що сказане ним може бути використане проти нього.

Перед допитом обвинувачуваного попереджають; «Вам буде надана можливість дати показання під присягою і викликати свідків, але перед усім я повинен Вас запитати, чи маєте Ви що-небудь сказати у відповідь на пред'явлене Вам обвинувачення? Ви можете нічого не говорити, якщо не бажаєте. Вам не слід ні покладатись на обіцянки, ні боятися погроз, мета яких полягає в тому, щоб спонукати Вас до зізнання або визнання своєї вини. Все, що Ви скажете, буде записане і може бути використане як доказ при розгляді справи в суді. Чи бажаєте Ви що-небудь сказати у відповідь на обвинувачення?»

Щодо свідків вживається поняття «свідки сторін»: *свідки* обвинувачення і свідки захисту. Як докази не припускається свідчення за чутками. Але свідок може повідомити про факти, про які він одержав відомості від людини перед смертю.

Допит свідків здійснюється судом у стадії віддання до суду. Наданням свідком показань передуює приведення його до присяги чи урочистої обіцянки. Передбачається широке застосування інституту імунітету свідків. Поліцейський, допитуваний як свідок, вправі відмовитись від показань щодо інформаторів та агентів; свідкам забороняється ставити подібні запитання.

Допит свідка в суцї здійснюється в три етапи: головний допит, перехресний і повторний. Головний допит - це допит свідка тією стороною, яка його викликала. Навідні питання при цьому не допускаються.

Перехресний допит - це допит свідка після головного допиту, який здійснює протилежна сторона. При цьому дозволяється ставити навідні запитання, а свідок дає відповіді на запитання. Суд може відвести поставлене запитання.

Після закінчення перехресного допиту свідок може бути знову допитаний стороною, яка його викликала. Навідні запитання при цьому виключаються. Вважаємо, що така процедура доречна і може забезпечувати всебічне з'ясування всіх обставин справи. Вона може бути запроваджена і в нашому кримінальному процесі.

Забороняється до ухвалення судом присяжних вердикту доводити погану репутацію підсудного чи повідомляти про його попередню судимість.

Тема 8. Доказування та докази в країнах загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія).

1. Докази у кримінальному процесі США: поняття та види.
2. Способи збирання та отримання доказів сторонами кримінального провадження у США.
3. Докази у кримінальному процесі Англії: поняття та види.
4. Способи збирання та отримання доказів сторонами кримінального провадження у Англії.
5. Особливості доказування у кримінальному процесі США.
6. Недопустимість та належність доказів у кримінальному процесі США.

Методичні вказівки

У доказовому праві кримінального процесу США набули поширення такі засоби збирання доказів, як електронне прослуховування, яке розглядається як різновид обшуку, повітряне спостереження і фотографування, угода про визнання провини, показання поліцейських про факти та фактичні дані, які повідомляються їм інформаторами.

Електронне стеження, попри весь сучасний арсенал технічних засобів і неконкретність правових норм щодо підстав застосування та процедури провадження, стає потужною зброєю втручання у сферу «тендітного та занадто прозорого» «прайвесі».

Право на прослуховування. Дозвіл на прослуховування дається судом. Ордер на прослуховування видається на термін до 30 днів. У випадках, якщо розслідування торкається інтересів національної безпеки, закон допускає право поліції почати прослуховування без судового ордеру. У таких випадках ордер має бути отриманий протягом 48 годин після початку підслуховування. Допускається також прослуховування без ордеру, якщо хоча б один із учасників відповідної розмови добровільно дозволяє це зробити.

Умови видачі ордеру на прослуховування такі: мають бути достатні підстави думати, що злочин вчинено або він триває, а при здійсненні прослуховування, можливо, будуть отримані докази; запит на видачу ордеру має бути поданий у письмовій формі, за винятком невідкладних ситуацій; розмови, які планується зафіксувати, мають бути чітко визначені в ордері; прослуховування має бути обмежене в часі, а продовження може вирішуватися за наявності достатньої підстави; прослуховування підлягає припиненню, як тільки необхідні відомості отримані; ордер повертається після його виконання з детальним описом перехоплених розмов (див. Johnston N., Savitz L.D. *Legal Process and Corrections*. New York, John Wiley and Sons, 1970).

Матеріали технічного документування розмов після закінчення терміну дії ордеру надаються в розпорядження судді, який видав ордер, опечатуються і зберігаються у визначеному суддею місці протягом 10 років. Право на розголошення змісту звукозапису видається суддею і тільки в інтересах здійснення правосуддя. Результати технічного документування розмов мають доказове значення у кримінальному процесі.

Про практику реалізації цих положень свідчать масштаби і сфери застосування електронного стеження. У період із 1976 по 1980 роки в США було видано 3000 ордерів з наданням права на електронне стеження (600 за рік). З них 90% - це прослуховування телефонних розмов, а 10% - прослуховування за допомогою потайних «жучків».

Незважаючи на негативне ставлення багатьох юристів США до можливості прослуховування усних розмов (oral communication), законодавчої заборони на ці дії немає. Більш того, в 1986 році реформа законодавства про прослуховування розширила сферу його застосування. Нововведення торкнулись електронної пошти, відеотелефонів, супутникового зв'язку, комп'ютерної мережі, радіозв'язку. Реальністю стали дозволи на прослуховування розмов особи, де і яким зв'язком вона не користувалася б, включаючи прослуховування в помешканнях людини і так зване спостереження за блукаючим об'єктом (roving surveillance).

Правосуддя має бути моральним, а моральність потребує використання відповідних засобів вирішення проблем.

Характерною рисою доказового права США залишається допустимість до використання в доказуванні фактичних даних, які повідомляються поліцейськими, коли такі ними були отримані

від секретних агентів чи інформаторів. У цій ситуації сам інформатор не допитується. Перевірка достовірності переданих ним свідчень утруднюється, а часом і неможлива.

Зауважуючи небезпеку подібних «доказів», багато юристів США підкреслюють, що громадяни стають інформаторами частіше не за покликанням, а з примусу чи керуючись корисливими мотивами - їхня діяльність оплачувана. Вже це змушує засумніватися в достовірності їх повідомлень. За словами одного з таких платних інформаторів, він «за свою кар'єру» обмовив близько сорока ні в чому не винних людей (див. J. Frank, B. Frank, Not guilty, N.1, 1957). Але систему правосуддя США це, мабуть, не дуже турбує.

Останніми роками суди штатів видають ордери на обшук з метою здійснення так званого «повітряного спостереження» і фотографування з повітря. Такі заходи поліції дають змогу одержувати важливі докази незаконного промислу, знаходити посіви марихуани та виявляти інші злочини. У нашому законодавстві його аналогом може служити безпосереднє спостереження в суспільних місцях.

Угода про визнання провини у кримінальному процесі США заслуговує на особливий аналіз. Інститут «угоди про визнання провини», іменований іноді контрактом, застосовується в США вже більше 150 років. Близько 88% справ вирішується з використанням цього суто американського винаходу «невдалого гаранта правосуддя». В сучасному законодавстві угода про визнання провини дістала закріплення у правилі 11 (п. Е) Федеральних правил кримінального процесу в окружних судах США (1997 р.).

Угода про визнання провини (plea bargain) - письмова угода обвинувачуваного і захисника, з одного боку, і обвинувачення, з іншого боку, в якій сторони домовляються про конкретне розв'язання кримінальної справи, включаючи всі пункти обвинувачення і покарання обвинувачуваного. На практиці суть такої угоди зводиться до того, що обвинувачуваний визнає себе винним у менш тяжкому злочині, ніж фактично вчинив, а в обмін на це особа, що підтримує обвинувачення, вимагає призначення більш м'якого покарання, ніж те, яке могло б бути, що і забезпечує суд.

Визнання обвинуваченим своєї провини в цьому випадку, як правило, тягне за собою спрощення процедури подальшого судочинства: попереднє слухання не є обов'язковою стадією; укладаючи угоду, обвинувачуваний тим самим відмовляється від права на суд присяжних; угода усуває суперечки сторін щодо питання про винуватість обвинувачуваного; дослідження доказів у суцільно практично не проводиться; розгляд закінчується ухваленням обвинувального вироку, якщо від угоди обвинувачуваний не відмовився і не виникли інші вагомні обставини. Угода попросту заміняє вердикт присяжних про винуватість і усуває принцип змагальності сторін і пов'язаного з цим ризику непередбачуваності процесу. Проте подібна угода не рятує правосуддя від ризику судової помилки. Аналіз показує: що слабша доказова база обвинувачення, тим вірогіднішою стає угода про визнання провини. Суддя стає все більш схожим на брокера.

Незважаючи на численні нагадування про права і гарантії, всі вони можуть виявитись непотрібними через відсутність гарантій істини. Торг у справі встановлення істини просто недоречний. Істина не може бути досягнута ніякими контрактами.

Як і в Англії, в США передбачаються два види кримінального переслідування: провадження зі складанням обвинувального акта або інформації (у справах про фелонії) і сумарне провадження (у справах щодо менш небезпечних злочинів - місдімінорів). Фелонія - злочин, який карається стратою або тюремним ув'язненням на термін більше одного року. Місдімінори - злочини, які караються позбавленням волі на термін до одного року або штрафом.

Сумарне провадження здійснюється в магістратських судах без участі присяжних і починається з пред'явлення обвинувачення.

В США відсутня єдина форма досудового розслідування. Слідство провадиться десь 50 різноманітними органами. Серед федеральних органів розслідування найчастіше функцію досудового розслідування здійснюють ФБР (федеральне бюро розслідувань), Служба розслідувань і безпеки Міністерства торгівлі, Бюро з наркотиків та Секретна служба Міністерства фінансів, Федеральне бюро міграції і натуралізації, Митне бюро і багато інших. Поруч з виконанням контррозвідувальної діяльності в компетенції ФБР до 200 найбільш небезпечних видів злочинів, розслідуванням яких займається відділ кримінальних розслідувань (справи про пограбування банків або злочини на території декількох штатів, шпигунство, викрадення людей і ін.). Розслідуванням зай-

маються поліцейські органи штатів (крадіжки, грабежі та інші злочини, відповідальність за які передбачена законами окремих штатів), а також шерифи. Серед поліцейських органів 40 тисяч організацій'. Це поліція федерального правління, поліція штатів, поліція міст і поселень, поліція корпорацій та підприємств. У структурі багатьох поліцейських організацій діють відділи розслідувань, відділи детективів та криміналістичні лабораторії.

Саме попереднє розслідування починається, як правило, після порушення переслідування за скаргою потерпілого. Після надходження матеріалів розслідування до суду передбачається попереднє слухання справи. Обвинувальний акт підлягає затвердженню Великим журі - органом віддання до суду, який становить колегію присяжних (у федеральних судах 16-23 осіб). Велике журі може виступати і як орган розслідування. Засідання відбувається за зачиненими дверима. Ухвалення Великим журі або магістратом постанови про віддання обвинувачуваного до суду затверджується обвинувачем, а потім офіційно подається обвинувачуваному.

Обвинувачуваний наділяється правом: знати в чому він обвинувачується; користуватися допомогою захисника; на швидкий і привселюдний суд; бути судженим судом присяжних; не давати показань проти самого себе; на очну ставку зі свідками, що дають показання проти нього, а також на перехресний допит усіх свідків обвинувачення у відкритому суді; наполягати на невизнанні провини.

Тема 9. Кримінальне правосуддя: функціональна характеристика діяльності суду в кримінальному процесі країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія).

1. Кримінальне провадження у судах першої інстанції США.
2. Перегляд судових рішень в США: поняття та форми.
3. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Англії.
4. Перегляд судових рішень в Англії: поняття та форми.

Методичні вказівки

США. Розгляд справи в судовому засіданні починається з оголошення обвинувального акта або інформації. У разі визнання обвинувачуваним своєї провини вся подальша процедура спрощується і по суті зводиться до призначення покарання. Обвинувачуваному надається дводенний термін для підготування до судового розгляду. Він може заявити клопотання про передачу справи на розгляд колегії професійних суддів, за винятком категорії справ про злочини, що караються стратою. При розгляді справи судом присяжних суд формує лавку присяжних - Мале журі, що складається з 12 осіб.

Судове слідство полягає в тому, що обвинувачення і захист надають свої докази, по черзі виступаючи в суді з судовими промовами, і проводять допити свідків і обвинувачуваних.

Судове слідство закінчується промовою судді і виходом присяжних в нарадчу кімнату для ухвалення вердикту. У вердикті міститься відповідь присяжних засідателів на основне запитання: винуватий чи невинуватий обвинувачуваний. Мотивування рішення не передбачається. Якщо присяжні ухвалили вердикт про винуватість обвинувачуваного, суддя призначає день, коли буде винесено остаточний вирок.

Апеляційне оскарження вироку допускається лише за умови, що обвинувачуваний не визнав себе винним. Встановлено десятиденний термін для подання скарги. Роль апеляційної інстанції виконують багато судових установ - як правило, це суди вищої інстанції порівняно із судом першої інстанції: федеральні районні суди, щодо магістратів (у США нараховується 95 федеральних районних судів - від 1 до 4 у кожному штаті); федеральні апеляційні суди (територія США поділена на 13 округів, у кожному з яких діє апеляційний суд); Верховні суди штатів, Верховний суд США.

Англія. Процедура судового розгляду має схожість з особливостями судочинства в США. Вона охоплює: дослідження доказів обвинувачення, дослідження доказів захисту; напутнє слово судці; ухвалення присяжними вердикту; призначення суддею покарання на підставі вердикту. Окремий вирок тут не ухвалюється. Суд присяжних працює в складі 12 засідателів і розглядає справи, в яких обвинувачений не визнав себе винним.

Англійське кримінальне право поділяє всі злочини на: сумарні - малозначні, розгляд яких належить до компетенції мирових і магістратських судів; індайтебл - злочини, які розглядаються в Суді корони (вбивство, зґвалтування, розбій та інші); злочини з подвійною підсудністю.

Сумарне провадження здійснюється по справах щодо малозначних злочинів, а в разі визнання обвинувачуваного своєї вини - і по багатьох справах щодо середньої тяжкості злочинів. Воно відрізняється тим, що розгляд справи ведеться в магістратських судах без попереднього розслідування. Справа розглядається мировим суддею чи стипендіарним магістратом одноособово і може закінчуватися ухваленням вироку. Щороку в Англії та Уельсі понад півтора мільйона людей засуджують саме за сумарні злочини, що складає до 98% від усіх кримінальних справ.

До місцевих органів судочинства належать: мирові судді, суди малих сесій, магістратські суди, суд четвертих сесій, суд графства. Мирові судді розглядають дрібні кримінальні справи, а мировий суддя може призначити покарання до двох тижнів тюремного ув'язнення. Суд малих сесій - це спільне засідання декількох мирових суддів без участі присяжних по розгляду справ сумарного провадження (справ без попереднього слідства і обвинувачуваного акта). Магістратські суди розглядають більшість нескладних справ. Це суди сумарної юрисдикції. Суд четвертих сесій засідає чотири рази на рік як апеляційний суд і суд першої інстанції.

Система центральних судових органів Англії охоплює: Верховний суд, Суд корони і палату лордів.

Апеляційне провадження здійснюють Суд корони, Високий суд, власне Апеляційний суд та Палата лордів. До складу апеляційного суду входять лорд-канцлер, лорд-головний суддя, інші судові чиновники та лорди-судці. Лорди-апеляційні судді призначаються на посаду Короною з-поміж суддів Високого суду, або баристерів, які мають не менше 15 років юридичної практики.

Палата лордів - «Високий суд корони в парламенті» - це найвища судова інстанція Великобританії, яка виступає у виняткових випадках останньою апеляційною інстанцією з кримінальних справ і тільки тоді, коли цього вимагає генерал-аторней. Апеляційний комітет палати складається з лорда-канцлера, лордів-юристів («ординарних лордів з апеляції») та перів. У засіданні має брати участь не менше трьох членів суду.

Суд корони - це вищий суд, який розглядає справи за участю присяжних і входить до складу Верховного суду. Окремі справи тут розглядаються суддями відділення королівської лави Високого суду, окружними суддями (судді підпорядковані лорду-канцлеру) та рекордерами - окружними суддями з-поміж адвокатських корпорацій (баристерів та соліситорів), що виконують функції суддів за сумісництвом.

Верховний суд складається з двох палат: Високого суду і Апеляційного суду. Високий суд містить дві судові установи, які можуть розглядати кримінальні справи: суд королівської сім'ї, або Суд корони, і суд канцлера. Суд королівської сім'ї розглядає кримінальні справи у складі 1-3 суддів та 12 присяжних засідателів.

Особливістю кримінально-процесуального права США й Англії залишається його недостатня кодифікованість і наявність значної кількості норм так званого «прецедентного права». Це утруднює можливість громадянам самим здійснювати свій захист (важко розібратися в законодавстві), створює умови для того, щоб адвокат завжди був шанованою і потрібною людиною, а його професія - популярною.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Порівняльний кримінальний процес» включається:

1. Обов'язкове знайомство з науковою літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на встановлені питання до кожного семінарського заняття, згідно програми курсу.
3. Обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд студентів, згідно тематичного плану дисципліни.
4. Підготовка та виконання реферату/доповіді/есе.
5. Пошукова робота з Інтернет-ресурсами.
6. Підготовка до семестрового контролю.
7. Підготовка до екзамену.

Виконуючи самостійну роботу, студент знайомиться з рекомендованою в робочій програмі курсу літературою, яку він бере в бібліотеці чи в Інтернет ресурсах. Прочитані матеріали студент акумулює у власному конспекті у вигляді коментарів та нотаток до кожного пункту плану семінарського заняття та до окремих тем, винесених в робочій програмі на самостійне ознайомлення.

Конспект із виконаним завданням подається викладачу на перевірку під час проведення відповідного семінарського заняття, або в інший, визначений викладачем час.

Загальний підсумок самостійної роботи з вивчення курсу студент показує під час екзаменаційної консультації.

Питання з кожної теми, які треба розглянути та законспектувати, вказані у таблиці.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми
1	Тема 1. Порівняльне кримінальне процесуальне право: поняття і значення. Типологія кримінального процесу України і західних країн (Англії, США, Німеччини, Франції). Теми рефератів: 1. Світові тенденції розвитку сучасного кримінального процесу (ідеологічні та політичні перспективи, уніфікація і гармонізація права). 2. Значення правових традицій щодо збереження національних ознак кримінального судочинства. 3. Подібність і відмінність цілей англосаксонського та романо-германського типів кримінального судочинства. Законспектувати: 1. Історична роль англійського, німецького та французького кримінальних процесів на становлення і розвиток кримінальних процесів західних країн та країн світу. 2. Історичні особливості кримінального процесу України.
2	Тема 2. Основні положення кримінального процесу країн континентальної (романогерманської) системи права (Франція, Німеччина, Україна). Теми рефератів: 1. Основні напрями розвитку кримінального процесу Німеччини. 2. Заходи забезпечення кримінального провадження в Україні: поняття, види. 3. Домашній арешт, як запобіжний захід у країнах континентальної (романогерманської) системи права. 4. Взяття під варту у кримінальному процесі Франції. Законспектувати:

	1. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі Німеччини. 2. Поняття та види заходів примусу (заходів забезпечення кримінального провадження) у кримінальному процесі України. 3. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі Франції. 4. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі Німеччини.
3	Тема 3. Кримінальне переслідування, розслідування та захист у кримінальних провадженнях в країнах континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна). Теми рефератів: 1. Повноваження прокурора на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні України. 2. Основні виконавці функції кримінального переслідування у французькому кримінальному судочинстві. 3. Види підозри у німецькому кримінальному процесуальному праві. 4. Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі країн континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна). 5. Поліцейські органи Франції та Німеччини. 6. Інститут адвокатури в країнах континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна). Законспектувати: 1. Суворе і вільне доведення в німецькій теорії кримінального процесу. 2. Стадії досудового провадження у кримінальному процесі Франції. 3. Розшуковий порядок попереднього розслідування в Німеччині.
4	Тема 4. Доказування та докази в країнах континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна). Теми рефератів: 1. Способи збирання та отримання доказів у кримінальному процесі Франції. 2. Способи збирання та отримання доказів у кримінальному процесі Німеччини. 3. Способи збирання та отримання доказів у кримінальному процесі України. 4. Докази у кримінальному процесі країн континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна): схожість та відмінності. Законспектувати: 1. Докази у кримінальному процесі Франції: поняття та види. 2. Докази у кримінальному процесі Німеччини: поняття та види. 3. Докази у кримінальному процесі України: поняття та види. 4. Недопустимість та належність доказів у кримінальному процесі Франції. 5. Недопустимість та належність доказів у кримінальному процесі Німеччини. 6. Недопустимість та належність доказів у кримінальному процесі України.
5	Тема 5. Кримінальне правосуддя: функціональна характеристика діяльності суду в кримінальному процесі країн континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна). Теми рефератів: 1. Повноваження обвинувальної камери у кримінальному судочинстві Франції. 2. Склад та повноваження дільничних судів у Німеччині. 3. Кримінальні палати судів землі у Німеччині Законспектувати: 1. Судові органи Франції. 2. Чотири ланки судової системи ФРН. 3. Судові органи України. 4. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Франції. 5. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Німеччини. 6. Кримінальне провадження у судах першої інстанції України. 7. Перегляд судових рішень у Франції.

	8. Перегляд судових рішень в Німеччині. 9. Перегляд судових рішень в Україні.
6	Тема 6. Основні положення кримінального процесу країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія). Теми рефератів: 1. Основні напрями розвитку кримінального процесу Англії 2. Домашній арешт, як запобіжний захід у кримінальному процесі США. 3. Взяття під варту у кримінальному процесі країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англії). Законспектувати: 1. Джерела кримінального процесуального права США. 2. Джерела кримінального процесуального права Англії. 2. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі США. 3. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі Англії. 4. Стадії кримінального процесу США. 5. Стадії кримінального процесу Англії.
7	Тема 7. Кримінальне переслідування, розслідування та захист у кримінальних провадженнях в країнах загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія). Теми рефератів: 1. Аторнейська служба у США: засади її побудови та повноваження. 2. Повноваження національної поліції у Англії. 3. Федеральна поліція, поліція штатів, та місцева поліція в США. Законспектувати: 1. Корпорація захисників в Англії (баристери і соліситори). 2. Адвокати, що працюють у юридичних консультаціях (агентствах захисників) у США. 3. Приватні (платні) адвокати (баристери) у США. 4. Захисник у кримінальному процесі США: його права та обов'язки. 5. Захисник у кримінальному процесі Англії: його права та обов'язки.
8	Тема 8. Доказування та докази в країнах загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія). Теми рефератів: 1. Докази у кримінальному процесі США: поняття та види. 2. Способи збирання та отримання доказів сторонами кримінального провадження у США. 3. Докази у кримінальному процесі Англії: поняття та види. 4. Способи збирання та отримання доказів сторонами кримінального провадження у Англії. 5. Особливості доказування у кримінальному процесі США. 6. Недопустимість та належність доказів у кримінальному процесі США. Законспектувати: 1. Практика провадження обшуку у США. 2. Положення щодо дотримання прав громадян при обшуку в США. 3. Електронне прослуховування та спостереження – специфічна форма обшуку у кримінальному процесі США. 4. Негласні способи отримання інформації (наприклад, електронне прослуховування) у Англії.
9	Тема 9. Кримінальне правосуддя: функціональна характеристика діяльності суду в кримінальному процесі країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія). Лекція (2 годин) Теми рефератів: 1. Склад Верховного суду Англії (Високий суд, Суд корони і кримінальне відділення Апеляційного суду), як вищого суду та його повноваження. 2. Взаємодія судової системи штатів з федеральними судами у США. 3. Судові стадії кримінального процесу Англії.

	Законспектувати: 1. Характеристика магістратського суду, як нижчого суду або суду першої ланки у Англії. 2. Велике журі у США: склад та повноваження. 3. Судові стадії кримінального процесу США. 4. Судові стадії кримінального процесу Англії. 5. Угоди про визнання вини у США.
--	--

ЗРАЗКИ ТЕСТІВ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ

1. Кримінально-процесуальне право – це:

- 1) система правових норм, що регулюють діяльність органів дізнання, досудового слідства, прокурора і суду, пов'язану з провадженням у кримінальних справах;
- 2) система правових поглядів щодо провадження у кримінальних справах;
- 3) порядок і послідовність порушення кримінальних справ, їх досудове розслідування та вирішення судом;
- 4) форма реалізації норм кримінального та кримінальновиконавчого права.

2. Які названі нижче типи процесу не мали місця у всесвітній історії:

- 1) інквізиційний (розшуковий, слідчий);
- 2) змагальний;
- 3) обвинувальний;
- 4) публічно-позовний.

3. Кримінальний процес України належить до:

- 1) публічно-позовного процесу;
- 2) змагального процесу;
- 3) змішаного процесу;
- 4) обвинувального процесу.

4. Завданнями кримінального судочинства є:

- 1) порушення кримінальної справи у випадку виявлення ознак злочину;
- 2) охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть у ньому участь, а також швидке і повне розкриття злочинів, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожен, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний;
- 3) боротьба зі злочинністю, забезпечення застосування норм кримінального права;
- 4) охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть у ньому участь, а також швидке і повне розкриття злочинів.

5. Які з наведених нижче положень не є ознаками стадії кримінального процесу:

- 1) відносна самостійність певного етапу (частини) кримінального процесу;
- 2) спрямованість на досягнення єдиної мети – встановлення вини особи;
- 3) наявність власних завдань;
- 4) завершення частини (етапу) процесу прийняттям відповідного рішення, у якому підводиться її підсумок і визначається подальша перспектива процесу.

6. В якій відповіді правильно зазначено вид обвинувачення у кримінальному процесі України:

- 1) приватне;
- 2) групове;
- 3) обвинувальне;
- 4) громадське.

7. Укажіть кримінально-процесуальні функції:

- 1) порушення кримінальної справи;
- 2) віддання до суду обвинувачених;
- 3) здійснення нагляду прокурором за законністю дій і рішень суду;
- 4) розгляд і вирішення кримінальної справи судом (правосуддя).

8. Оберіть варіант, в якому вказано джерело кримінально-процесуального права, нехарактерне для країн континентальної правової системи:
- 1) судовий прецедент;
 - 2) кримінально-процесуальний кодекс;
 - 3) міжнародні нормативно-правові акти (конвенції, угоди);
 - 4) закони.
9. Назвіть, до якого типу належить кримінальний процес Франції:
- 1) змагальний;
 - 2) розшуковий;
 - 3) змішаний;
 - 4) диспозитивний.
10. Кримінальний процес Англії та США належить до типу:
- 1) змагального;
 - 2) розшукового;
 - 3) змішаного;
 - 4) диспозитивного.
11. Оберіть, аналог якої з перерахованих нижче стадій кримінального судочинства України відсутній у кримінальному процесі Франції:
- 1) судовий розгляд;
 - 2) апеляція;
 - 3) порушення кримінальної справи;
 - 4) досудове слідство.
12. У якому варіанті невірно вказано джерело кримінально-процесуального права США:
- 1) судовий прецедент США;
 - 2) Конституція США;
 - 3) Кримінально-процесуальний кодекс США;
 - 4) закони США.
12. Укажіть варіант відповіді, у якому правильно відображено сутність принципу свободи доказів у кримінальному процесі Франції:
- 1) будь-який доказ може бути допустимим, незалежно від того, вказаний він у законі чи ні;
 - 2) передбачені законом докази можуть бути зібрані у будь-який спосіб, який прямо не суперечить закону;
 - 3) усі учасники процесу мають рівні права по збиранню доказів;
 - 4) сторони процесу мають право вільно і в будь-який час ознайомлюватися з доказами, зібраними іншою стороною.
13. У якому варіанті відповідей неправильно вказаний суб'єкт кримінального процесу США:
- 1) аторней (прокурор);
 - 2) суд;
 - 3) слідчий, суддя;
 - 4) приватний детектив.
14. Назвіть наслідки визнання обвинуваченим своєї вини у кримінальному процесі США:
- 1) доказування припиняється, особа автоматично засуджується;
 - 2) доказування продовжується, якщо на цьому наполягає прокурор;
 - 3) доказування продовжується, якщо на цьому наполягає потерпілий;
 - 4) процес продовжується у звичайному порядку

15. Укажіть наслідки відмови сторони обвинувачення від кримінального переслідування у кримінальному процесі США:

- 1) процес продовжується у звичайному порядку;
- 2) суд позбавляється права винести обвинувальний вирок;
- 3) суд вправі продовжити процес і винести обвинувальний вирок лише у справах про тяжкі злочини;
- 4) суд вправі продовжити процес і винести обвинувальний вирок лише у справах про нетяжкі злочини.

16. Оберіть варіант, у якому неправильно охарактеризовано спрощену форму кримінального судочинства, відому кримінально-процесуальному законодавству інших країн:

- 1) угода про визнання вини;
- 2) медіація;
- 3) екстраполяція (покарання за очевидністю злочину);
- 4) кримінальний наказ.

17. Серед наведених оберіть варіант, у якому неправильно вказано форму оскарження судових рішень із числа передбачених кримінально-процесуальним правом Франції:

- 1) апеляція;
- 2) касація;
- 3) ревізія;
- 4) реформація.

18. У кримінальному процесі Франції відсутня стадія:

- 1) порушення кримінального переслідування;
- 2) попереднє слідство;
- 3) попереднє слідство другої інстанції;
- 4) порушення кримінальної справи.

ПОЯСНЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

1. Загальні рекомендації.

Навчальним планом для заочної форми навчання з дисципліни: «Порівняльне кримінальний процес», передбачено написання контрольних робіт, що є необхідною умовою для успішного засвоєння ними основних положень даної дисципліни і служить допуском до здачі іспиту з навчальної дисципліни під час залікової сесії. Номер варіанта контрольної роботи відповідає першій букві прізвища студента. Кожна контрольна робота містить три теоретичних питання. Контрольна робота - самостійна праця студента, яка сприяє поглибленому вивченню пройденого матеріалу.

Метою виконуваної роботи - є отримання глибоких та ґрунтовних знань з обраної теми.

Основні завдання виконуваної роботи:

- 1) закріплення отриманих раніше теоретичних знань;
- 2) вироблення навичок самостійної науково-дослідної роботи;
- 3) з'ясування підготовленості студента до майбутньої практичної роботи.

2. Вимоги до змісту і обсягу контрольної роботи.

У змісті контрольної роботи необхідно показати знання рекомендованої літератури з даних питань, але при цьому слід правильно користуватися першоджерелами, уникати надмірного цитування. При використанні цитат необхідно вказувати точні посилання на використовуване джерело: зазначення автора (авторів), назва роботи, місце і рік видання, цитовані сторінки.

У процесі роботи над першоджерелами доцільно робити записи, виписки абзаців, цитат, що відносяться до обраної теми. При вивченні спеціальної юридичної літератури (монографій, статей, рецензій тощо) важливо звернути увагу на різні точки зору авторів з досліджуваного питання, на аргументацію точки зору та висновку, яким спростовуються інші концепції.

Крім рекомендованої спеціальної юридичної літератури, можна використовувати будьяку додаткову юридичну літературу, яка необхідна для розкриття теми контрольної роботи. Якщо в період написання контрольної роботи були прийняті нові нормативно-правові акти, які стосуються теми, їх необхідно вивчити і використовувати при виконанні контрольної роботи.

Наприкінці контрольної роботи наводиться повний бібліографічний перелік використаних нормативно-правових актів та спеціальної юридичної літератури.

Даний список може містити перелік:

1. Нормативно-правових актів (даються за їх юридичною силою).
2. Підручників, навчальних посібників.
3. Монографій, навчальних і навчально-практичних посібників.
4. Періодичної літератури.
5. Матеріалів практики.

Оформлення літератури здійснюється у такому порядку:

1. Прізвище та ініціали автора (колектив авторів) у називному відмінку. За наявності трьох і більше авторів допускається вказувати прізвища та ініціали перших двох і додати «тощо». Якщо книга написана авторським колективом, то посилання робиться на назву книги та її редактора. Прізвище та ініціали редактора поміщають після назви книги.

2. Повна назва першоджерела в називному відмінку.
3. Місце видання.
4. Рік видання.
5. Загальна кількість сторінок у роботі.

Наприклад:

Грошевий Ю. М. Деякі проблеми кримінально-процесуальної теорії. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. №3(38) С. 34-39.

Маляренко В. Т. Реформування кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика : монографія. К. : Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. 544 с.

Неприпустимо механічне переписування тексту з будь-якого джерела, використання застарілих нормативних актів, статистичних та фактичних даних.

Обсяг контрольної роботи повинен становити до 20 аркушів машинописного тексту формату А-4.

Варіант 1. Від «А» до «В»

1. Права і свободи людини і громадянина в кримінальному процесі США та України.
2. Кримінальні процесуальні функції прокурора (обвинувача) у Франції і України: спільне та особливе.
3. Інституціональний устрій органів поліції в країнах загального права (Англія, США).

Варіант 2. Від «Г» до «Ж»

1. Права і свободи людини і громадянина в кримінальному процесі Англії і України.
2. Загальне та особливе в інституційному устрої органів поліції США і ОВС України.
3. Інституціональний устрій органів поліції в країнах континентального права (Німеччина, Франція).

Вариант 3. Від «З» до «Л»

1. Права і свободи людини і громадянина в кримінальному процесі Франції та України.
2. Суди і кримінальне правосуддя в Німеччині та Україні.
3. Подібності та відмінності інституційного устрою органів прокуратури в слідчому і змагальному типах процесу.

Варіант 4. Від «М» до «Р»

1. Права і свободи людини і громадянина в кримінальному процесі Німеччини та України.
2. Докази у кримінальному процесі Англії і України.
3. Інституційний устрій судових органів в країнах континентального права (Німеччина, Франція, України).

Варіант 5. Від «С» до «Я»

1. Прецеденти як джерело кримінального процесуального права США та Англії.
2. Адвокатура в Німеччині. Захист у кримінальних справах у Німеччині.
3. Інституційний устрій судових органів в країнах загального права (Англія, США).

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук С.О. Поняття речових доказів у кримінальному процесуальному законодавстві й доктрині кримінального процесу країн континентальної (романо-германської) правової системи. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 3(12). С. 108-113.
2. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Право, 2013. 824 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1224 с.
4. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.
5. Теліус Є. І. Інститут затримання в кримінальному провадженні Англії. URL : file:///C:/Users/User/Downloads/Chkur_2014_1_74.pdf.
6. Толочко О. Процесуальні функції прокурора у кримінальному провадженні. *Право України*. 2015. № 6. С. 77-85.
7. Толочко О. Типологічна характеристика кримінального процесу України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 1(58). С. 101-111.
8. Конституція України від 28.06.96 р. (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.president.gov.ua> – офіційний веб-сайт Президента України.
2. <http://www.portal.rada.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
3. <http://www.kmu.gov.ua> – офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.
4. <http://www.mvs.gov.ua> – офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
5. <http://www.court.gov.ua/vscourt> – офіційний веб портал судової влади в Україні
6. <http://www.scourt.gov.ua> – офіційний веб-сайт Верховного Суду.
7. <http://www.sc.gov.ua> – офіційний веб-сайт Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільний і кримінальних справ.
8. <http://www.sbu.gov.ua> – офіційний веб-сайт СБУ.
9. <http://www.gp.gov.ua> – офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
10. <http://www.minjust.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
11. <http://www.reyestr.court.gov.ua> – єдиний реєстр судових рішень в Україні.
12. <http://www.police.ua> – Форум працівників МВС України.
13. <http://www.vkka.gov.ua> – офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури.
14. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського.
15. <http://www.catalogue.nplu.org> – Національна парламентська бібліотека України.
16. <http://www.pravoznavec.com.ua> – Електронна бібліотека юридичної літератури “Правознавець”.
17. <http://www.icpo.centrmia.gov.ua> – сайт Національного центрального бюро Інтерполу в Україні.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Порівняльне кримінальне процесуальне право (кримінальний процес) як галузь наукового знання.
2. Об'єкт, предмет і метод порівняльного дослідження кримінального процесу.
3. Порівняльно-історична типологія кримінального процесу.
4. Порівняльно-правова типологія кримінального процесу.
5. Типологічна приналежність кримінального судочинства України.
6. Поняття кримінального процесу Франції.
7. Поняття кримінального процесу Німеччини.
8. Поняття кримінального процесу України.
9. Завдання і принципи кримінального процесу Франції.
10. Завдання і принципи кримінального процесу Німеччини.
11. Завдання і принципи кримінального процесу України.
12. Джерела кримінального процесуального права Франції.
13. Джерела кримінального процесуального права Німеччини.
14. Джерела кримінального процесуального права України.
15. Прецедент, як джерело кримінального процесуального права країн континентальної (романо-германської) системи права (Франції, Німеччини, України).
16. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі Франції та Німеччині.
17. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі України.
18. Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі Франції.
19. Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі Німеччини.
20. Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі України.
21. Поліцейські органи Франції і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.
22. Поліцейські органи Німеччини і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.
23. Органи досудового розслідування в Україні.
24. Інститут адвокатури Франції.
25. Інститут адвокатури Німеччини.
26. Інститут адвокатури України.
27. Особливості доказування у кримінальному процесі Франції.
28. Особливості доказування у кримінальному процесі Німеччини.
29. Особливості доказування у кримінальному процесі України.
30. Докази у кримінальному процесі Франції: поняття, види, властивості.
31. Докази у кримінальному процесі Німеччини: поняття, види, властивості.
32. Докази у кримінальному процесі України: поняття, види, властивості.
33. Судові органи Франції.
34. Судовий слідчий Франції: поняття, повноваження.
35. Чотири ланцюга судової системи Німеччини.
36. Судові органи України.
37. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Франції.
38. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Німеччини.
39. Кримінальне провадження у судах першої інстанції України.
40. Перегляд судових рішень у Франції.
41. Перегляд судових рішень в Німеччині.
42. Перегляд судових рішень в Україні.

43. Поняття кримінального процесу США.
44. Поняття кримінального процесу Англії.
45. Завдання і принципи кримінального процесу США.
46. Завдання і принципи кримінального процесу Англії.
47. Джерела кримінального процесуального права США.
48. Джерела кримінального процесуального права Англії.
49. Прецедент, як джерело кримінального процесуального права країн загальної (англосаксонської) системи права (США, Англія).
50. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі США.
51. Поняття та види заходів примусу у кримінальному процесі Англії.
52. Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі США.
53. Функціональна характеристика діяльності прокурора (обвинувача) у кримінальному процесі Англії.
54. Поліцейські органи США і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.
55. Поліцейські органи Англії і їх повноваження з розслідування кримінальних справ.
56. Інститут адвокатури США.
57. Інститут адвокатури Англії.
58. Особливості доказування у кримінальному процесі США.
59. Особливості доказування у кримінальному процесі Англії.
60. Докази у кримінальному процесі США: поняття, види, властивості.
61. Докази у кримінальному процесі Англії: поняття, види, властивості.
62. Судові органи США.
63. Судові органи Англії.
64. Кримінальне провадження у судах першої інстанції США.
65. Кримінальне провадження у судах першої інстанції Англії.
66. Перегляд судових рішень в США.
67. Перегляд судових рішень в Англії.
68. Досудове провадження у Франції, його стадії.
69. Подібність і відмінність цілей англосаксонського та романо-германського типів кримінального судочинства.
70. Загальне і особливе в інституціональному устрої прокуратури західних країн та України.
71. Загальне і особливе в інституціональному устрої судів західних країн та України.
72. Кримінально-процесуальні функції дізнавача в Англії, США, Німеччини, Франції та України: спільне та особливе.
73. Кримінально-процесуальні функції прокурора (обвинувача) в Англії, США, Німеччини, Франції та України: спільне та особливе.
74. Потерпілий і його функції у кримінальному процесі країн загальної системи права.
75. Потерпілий і його функції у кримінальному процесі країн континентальної системи права.